

**Kisállamok és középhatalmak viselkedése
és dilemmái az orosz–ukrán háborúban**

The Behaviour and Dilemmas of Small States
and Middle Powers in the Russian-Ukrainian War

GARAI NIKOLETT – SZALAI MÁTÉ

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszeri kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Garai Nikolett – Szalai Máté, 2022.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2022.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2022.34>

Összefoglalás: A kutatás célja a kisállamok és középhatalmak viselkedésének elemzése az orosz–ukrán háborúban. A 21. század nemzetközi rendszerének átalakulására és a strukturális bizonytalanságokra a korlátozott erőforrással és hatalommal bíró országok jellemzően a nagyhatalmak közötti egyensúlyozással válaszoltak, ugyanakkor a semlegesség és az egyértelmű oldalváltás (bandwagoning) is az egyik bevett viselkedésforma maradt. A háború kitörését követően a kisállamok és középhatalmak politikai, gazdasági és katonai lépéseinek empirikus elemzésével arra a következtetésre juthatunk, hogy a nemzetközi közösség másodlagos és harmadlagos szereplői (a nagyhatalmi nyomás ellenére) kitartanak az egyensúlyozási és semlegességi politika mellett, a bandwagoning pedig a transzatlanti és angolszász közegen kívül alig látható viselkedés. Ez a kutatási eredmény megerősíti a világrend fragmentációjával kapcsolatos elméleti előrejelzéseket, és megkérdőjelezi a sokak által jósolt hidegháborús blokkosodási tendenciát.

Kulcsszavak: kisállamok, középhatalmak, orosz–ukrán háború

Abstract: *The aim of the research is to analyse the behaviour of small states and middle powers during the Russian-Ukrainian war. Responding to the structural uncertainty and the transformation of the international system in the 21st century, countries with limited resources and influence generally adopted some form of hedging strategy vis-à-vis great powers, nevertheless, neutrality and bandwagoning remained to be a widespread form of behaviour. Analysing the political, economic, and military measures taken by small states and middle powers, the paper leads to the conclusion that the secondary and tertiary members of the international community are still sticking with their hedging of neutral strategy (in spite of great power pressure), while bandwagoning is a scarcely observable phenomenon outside the Trans-Atlantic and Anglo-Saxon community. This conclusion supports the theoretical assumptions regarding the fragmentation of the world order and questions the popular prediction about Cold War-like block formation tendencies.*

Keywords: small states, middle powers, Russia-Ukraine war

BEVEZETÉS

Az ukrajnai háború kitörése érzékenyen érintette nemcsak az abban közvetlenül vagy közvetve érintett államokat, de a nemzetközi közösség jelentős részét is. Az egyes kisállamok és középhatalmak (legyen szó az eurázsiai térségen belüli és azon kívüli országokról) számára a fegyveres konfliktushoz való hozzáállás, valamint a nagyhatalmakkal való kapcsolataik fenntartásának igénye a gyakorlatban politikai és gazdasági dilemmák sorát jelentette, amelyet csak erősített az amerikai és orosz

diplomácia nyomásgyakorlása. Ebben a helyzetben a nemzetközi politika másodlagos és harmadlagos szereplői saját érdekeik mentén eltérő stratégiát igyekeznek folytatni, egyensúlyozva biztonságuk és függetlenségük fenntartása között. Ráadásul Oroszország agressziója próbára tette számos kis és közepes méretű államnak az elmúlt évtizedben kialakított külpolitikai stratégiáját, amelyet a kiújuló nagyhatalmi versengés kontextusában fejlesztettek ki.

Az elemzés célja általános áttekintést adni a kisállamok és középhatalmak viselkedéséről, reakcióiról és dilemmáiról az ukrajnai háború kapcsán. A továbbiakban arra keressük a választ, hogy a 2010-es években kialakuló, leggyakoribb kisállami stratégiák (a bandwagoning, az egyensúlyozás és a semlegesség) mennyire fenntarthatóak egy ilyen horderejű nemzetközi jogellenes fegyveres konfliktus kontextusában elméleti és gyakorlati szempontból. Ennek megfelelően először bemutatjuk a kis- és közepes államok stratégiai reakcióját a 2010-es és 2020-as években felerősödő nemzetközi versengésre, majd egyesével áttekintjük a három leggyakoribb külpolitikai stratégiát, végül pedig megvizsgáljuk, hogy az orosz–ukrán háború kapcsán melyik stratégiát választották a nemzetközi közösség gyengébb tagjai.

Az elemzés a kisállamokra és közepes hatalmakra, a nemzetközi politika [másodlagos és harmadlagos szereplőire](#) terjed ki, elsősorban az eurázsiai régióra fókuszálva. Kisállamok alatt azokat a független államokat értjük, amelyek a hagyományos materiális erőforrások (terület, lakosság, gazdaság és katonai kapacitások) tekintetében a regionális átlag alatti mennyiséggel rendelkeznek. Középhatalomnak tekintünk minden olyan államot, amelyek ugyan nem felelnek meg a fenti definíciónak, de a globális nagyhatalmisághoz szükséges politikai, gazdasági és katonai feltételekkel nem rendelkeznek, és [önállóan képtelenek](#) rendszerszintű hatást gyakorolni. Mivel a két kategória lefedi az országok túlnyomó többségét, ezért természetesen nem célunk általános törvényszerűségeket leírni, inkább csak egy általános értelmezési keretet nyújtani az államok viselkedésének kategorizálásához és jobb megértéséhez.

A KIS- ÉS KÖZEPES ÁLLAMOK A KIÉLEZŐDŐ NEMZETKÖZI VERSENGÉSBEN

A 2010-es években kiújult nagyhatalmi vetélkedés az Egyesült Államok, Oroszország és Kína között alapvetően új kontextust jelentett az erőforrásokkal korlátozottan rendelkező államok számára, amely [átírta a posztbipoláris nemzetközi rend alapvetéseit](#). Míg a hidegháború utáni években a kvázi unipoláris rend, a nemzetközi politika intézményesülése, valamint a globalizáció határozta meg a mozgásterüket, addig a 2010-es és 2020-as évek válságai következtében már a kiéleződő nagyhatalmi versengés, a normatív szabályok megkérdőjeleződése, valamint a globalizáció és deglobalizáció egymással párhuzamosan zajló tendenciái váltak meghatározóvá.

Ezek a szisztemikus változások két strukturális következménnyel jártak a kis-államok és középhatalmak számára. Egyrészt a világrend egyre fragmentáltabbá vált. A posztbipoláris gondolat, miszerint lejárt a befolyási övezetek kora, és a nemzetközi politikát globálisan értelmezhető szabályok irányítják, egyre inkább illúzióknak tűnt. Gyakorlati szempontból a nemzetközi rend átalakulása és az amerikai hatalom visszaszorulása is eltérően érintette [az egyes térségek szereplőit](#), amely alapvetően három tényezőtől függött: egyrészt az Egyesült Államok regionális beágyazottságának mértékétől, másrészt a feltörekvő regionális nagyhatalmak számától, harmadrészt pedig a köztük lévő erőviszonyoktól. Így tehát ugyanaz a globális folyamat eltérően érintette a korábban is orosz–kínai vetélkedésnek kitett Közép-Ázsiát, valamint a továbbra is meghatározó amerikai katonai befolyással, de számos regionális középhatalom közötti vetélkedéssel leírható Közel-Keletet.

Egyébiránt az erősödő nagyhatalmi versengés általánosságban csökkentette a kisebb államok biztonságát, de növelte mozgásterüket. A kiszámíthatatlanság, a nemzetközi intézmények és a nemzetközi jog hatékonyságának megkérdőjeleződése aláásta azokat az alapelveket, amelyek a posztbipoláris rendszerben erősítették biztonságukat. Természetesen a korlátozott erőforrásokkal rendelkező államok számára a fegyveres konfliktusok esélyének növekedése a legnagyobb fenyegetés, de a kiéleződő nagyhatalmi versengés más módokon is hatással lehet biztonságuk csökkenésére (például más államok közötti fegyveres konfliktusok externáliáin vagy a nem katonai típusú beavatkozásokon keresztül).

Ugyanakkor a világpolitika polarizálódása lehetőségeket is teremtett. Mint ahogy a hidegháborús rendszerben is számos kis- és közepes méretű állam ki tudta használni a két globális hatalom közötti versengést, úgy a jelenleg kialakuló multipoláris rendszer is tartogathat előnyöket számukra. A Perzsa-öböl menti, a délkelet-ázsiai és az afrikai térségben is látható, hogy számos kis és közepes méretű állam képes az egyszerre több nagyhatalommal való kapcsolatépítéssel, (látszólagos vagy tényleges) fontosságuk növelésével érvényesíteni saját érdekeit. Ezt a gyakran [multivektorálisnak nevezett](#) külpolitikát elsősorban talán [Kazahsztán](#) vagy [Törökország](#) kapcsán szokták leírni az elemzők, de ennél jóval tágabb körre terjed ki. Ugyanezt a jelenséget fedi a globális hintaállamok (*swing states*) kifejezés is, amelyet eredetileg [négy államra használtak a kutatók](#) (Törökország, Indonézia, India és Brazília), de a sor ebben az esetben is folytatható.

Ezek a folyamatok különösen érzékenyen érintették a kelet-közép-európai térséget, amelynek [stratégiai környezete](#) jelentősen megváltozott, amikor a 2000-es években az EU és a NATO keleti terjeszkedésére sor került, valamint amikor 2009-ben az EU meghirdette a Keleti Partnerség (Eastern Partnership) programot, melynek célja az Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Grúzia, Moldova és Ukrajna felé irányuló politikai és gazdasági kapcsolatok elmélyítése. Ellenreakcióként Oroszország elindította saját regionális integrációs projektjeit, az Eurázsiai Vámuniót, melyből később kialakult az Eurázsiai Gazdasági Unió. A Nyugat által

jelentett biztonsági kockázatok ellensúlyozására Oroszország megerősítette hegemon szerepét közvetlen szomszédságában azzal, hogy 2008-ban katonai beavatkozásokat indított Grúziában, majd Ukrajnában.

Oroszország továbbra is meghatározó biztonsági, energetikai és kulturális hatalom maradt az eurázsiai térségben, azonban [kihívást](#) jelentett az egyre erősödő gazdasági és kereskedelmi verseny a térségben, amelyben az EU és Kína is részt vett. A puha hatalom (*soft power*) tekintetében Oroszország az információs térben is megnövekedett versennyel szembesült. A Krím anektálása és a kelet-ukrajnai szeparatista mozgalmak új valóságot idéztek elő a posztszovjet kisállamok számára. Ebben a környezetben került meghatározásra az egyes térségbeli kisállamok külpolitikája.

HÁROM KÜLPOLITIKAI STRATÉGIA

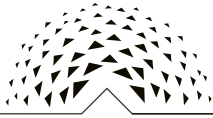
A kisállamok és közepes hatalmak mozgástere, különösen kiéleződő konfliktus esetén, sok szempontból szűkebb a nagyhatalmakéhoz képest. Több olyan stratégia, amelyet az Egyesült Államok, Nagy-Britannia vagy Kína végrehajthat, nem áll rendelkezésre a nemzetközi politika kisebb államai számára. Ilyen például az ellensúlyozás (*balancing*) egy nagyhatalommal szemben, ami a korlátozott erőforrásokkal és hatalommal bíró államok számára lehetetlen vagy nem racionális lépés. Így a világrend fragmentációjára, a biztonsági szint csökkenésére, valamint a mozgástér potenciális növekedésére a kis és közepes méretű államok általánosságban három külpolitikai stratégiával válaszoltak.

BANDWAGONING

Az első a nagyhatalmak és a fősodorba tartozó nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó elméletek által elvárt *bandwagoning* stratégia, vagyis egy erősnek tekintett nagyhatalomhoz való külpolitikai igazodás. A különösen a rendszerszintű bizonytalanság vagy háborús helyzetben elterjedt viselkedési minta alapja, hogy politikai vagy más támogatásért cserébe a szövetséges nagyhatalom védelmet nyújt a gyengébb állam számára (bilaterális vagy multilaterális keretek között). A külső fenyegetés elhárítása mellett a kisállamokat és középhatalmakat a gazdasági és politikai [profitmaximalizáció is hajthatja](#). Legfőbb „ára” ennek a stratégiának az autonómia részleges feladása, valamint a rivális nagyhatalmakkal való együttműködésből származó alternatív hasznokról való lemondás.

SEMLEGESSÉG

A második külpolitikai stratégia a semlegesség fenntartása, vagyis [a versengésből való teljes kimaradásra való törekvés](#). Ebben az esetben a kisállam vagy közepes hatalom igyekszik semmilyen módon sem részesévé válni a politikai vagy katonai

konfliktusnak, legfeljebb (a skandináv országok hidegháborús viselkedésének mintájára) pozitívan hozzájárulni annak békés megoldásához. A posztbipoláris korban a semlegesség fenntartása kérdéseket vet fel; a kvázi unipoláris rend keretében, rendszerszintű konfliktus híján maga a fogalom is [némileg kiüresedett](#), számos állam esetében szinte kizárólag retorikai cézzal bír (lásd Ausztria vagy Finnország esetét az uniós tagságuk, valamint a NATO-val való együttműködésük fényében). Ez a stratégia jellemzően stabil, békés rendszerben figyelhető meg, [érvényesüléséhez pedig szükség van arra](#), hogy a semleges állam vezetése bízjon a nemzetközi rend egyes alapelveiben (elsősorban a semleges államok helyzetét garantáló nemzetközi jogi alapelvekben). Kiélesedő nemzetközi konfliktus esetén ráadásul a nagyhatalmak kevésbé tolerálják a semlegességet, és igyekeznek nyomás alá helyezni a semleges államokat, hogy oldalt válasszanak. Nem meglepő, hogy az elmúlt hetekben a térség hivatalosan semleges vagy el nem kötelezett államai, köztük Svédország, Ausztria, Írország, Ciprus, Finnország és Málta egyre nagyobb [hajlandóságot](#) mutattak a NATO-hoz való közeledésre.

EGYENSÚLYOZÁS

A harmadik stratégia az egyensúlyozás stratégiája (angol szaknyelvben [hedging](#)). Ez a kis és közepes méretű államok esetén az egyértelmű nagyhatalmi szövetségválasztás helyett az egyszerre több rivális nagyhatalommal való kapcsolatépítést jelenti, amely során az egyensúlyozó állam egymással ellentétes üzeneteket és lépéseket tesz több oldal felé. Ez a viselkedési forma önmagában is [igen széles spektrumot fed le](#): puhább és keményebb formái is megfigyelhetők, emellett különböző (politikai, gazdasági, katonai) szférákban eltérő magatartáshoz vezethet. A *bandwagoning*hoz és a semlegességi stratégiához hasonlóan az egyensúlyozást is a profitmaximalizálás vezérli a külső fenyegetés elhárítása mellett. Egyes kisebb államok számára ez a stratégia geopolitikai vagy gazdasági okokból szinte szükségszerűség, más esetekben – biztonságos környezetben – lehet kizárólag a kormány döntésének következménye is. Az egyensúlyozás ugyan az egyértelmű nagyhatalmi szövetséghez való igazodással szemben kisebb szintű biztonságot eredményez, de nagyban növeli az adott állam autonómiáját és mozgásterét.

A 2010-es években a világrend átalakulása egyértelműen az egyensúlyozásra ösztönözte a kisállamokat és a közepes hatalmakat egyaránt. Egyrészt az Egyesült Államok szerepének átalakulása kérdéseessé tette, hogy Washingtonban egyáltalán rendelkezésre áll-e a politikai akarat és képesség szövetségesei megvédésére vagy a posztbipoláris rend alapelveinek fenntartására. Másrészt a rivális nagyhatalmak egészen az ukrajnai háború kitöréséig nyíltan nem tettek nagy horderejű lépéseket a regionális vagy globális szintű status quo felborítására. Oroszország és Kína törekedett rá, hogy gazdasági vagy katonai befolyását a meglévő normatív környezetre tekintettel, vagy akár arra építve gyakorolja (elsősorban a be nem avatkozás és a szuverenitás tiszteletben tartására hivatkozva, vagy eltérő minőségű

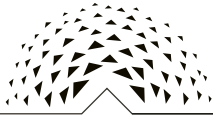
nemzetközi jogi érvelésre építve), gyakran az Egyesült Államok által megteremtett fogalmi keretek között (pl. a kereskedelem szabadsága vagy a terrorizmus elleni küzdelem keretében). Így tehát kevés politikai korlátja volt az Egyesült Államokkal, Oroszországgal vagy Kínával egyszerre történő együttműködésnek.

Az egyensúlyozó stratégiára jó példa [Belarusz](#), ami Alekszandr Lukasenko elnök vezetése alatt igyekezett elkerülni az Oroszországgal való konfrontációt, miközben úgy próbált manőverezni, hogy külpolitikai befolyást szerezzen anélkül, hogy keresztené Moszkva legfontosabb érdekeit. Lukasenko például [nem ismerte el](#) Abházia és Dél-Oszétia függetlenségét a 2008-as orosz–grúz háború után. Továbbá Lukasenko Nurszultan Nazarbajev, kazah elnökkel összhangban megtagadta az Ukrajna elleni szankciók jóváhagyását és támogatását az Eurázsiai Gazdasági Unió összefüggésében. Lukasenko az Euromaidan események után elismerte az új ukrán vezetést, sőt az Oroszország és Ukrajna közötti eszkaláció ellenére is fokozta a rendszeres eszmecserét Kijevvel. Az ukrán válság rendezésére irányuló minszki tárgyalásoknak otthont adva Belarusz megragadta a lehetőséget, hogy mediátor (*honest broker*) szerepben tetszelegjen, ami tipikus kisállami stratégia. Mindezzel párhuzamosan Belarusz részt vett az orosz integrációs projektekben, mint az Eurázsiai Gazdasági Unió és annak elődei. Ennek ellenére a 2020-ban kibontakozó események véget vetettek Lukasenko egyensúlyozó politikai kilátásainak.

Az Ukrajna elleni orosz támadás azonban megkérdőjelezte az egyensúlyozás fenntarthatóságát, és a nagyhatalmakkal való szorosabb együttműködés felé lökte, sőt akár kényszerítette az egyes államokat. A korábban az Európai Unió felé közeledő, de alapvetően Oroszországgal szövetséges Belarusz gyakorlatilag orosz megszállás alá került. Törökországra a nyugati államok és Oroszország is nyomást helyeztek egyes konkrét kérdésekben (pl. a szorosok lezárása terén). Az EU-n belül az egyes szankciókról szóló viták keretében a korábbiaknál is nagyobb politikai és normatív nyomás helyeződik a kényszerintézkedéseket puhítani kívánó államokra.

KISÁLLAMOK ÉS KÖZEPES HATALMAK ELTÉRŐ REAKCIÓJA AZ UKRAJNAI HÁBORÚRA

A nem egész két hónapja tartó ukrajnai háború kapcsán egyelőre nem teljesen egyértelmű, hogy a kisállamok és középhatalmak milyen stratégiát folytatnak. A háború óta eltelt idő rövidsége, a kérdés átpolitizáltsága és a közbeszédben terjedő pontatlan információk mellett ez a bizonytalanság arra is visszavezethető, hogy a három stratégia közötti különbséget többféleképpen operacionalizálhatjuk. Különös probléma lehet a semlegesség és egyensúlyozás különválasztása, amelyek első ránézésre rövid távon hasonló cselekvési mintákhoz vezethetnek. Ráadásul fontos felhívni a figyelmet a külpolitikai viselkedés és a kormányzati retorika közötti különbségekre. Svájc például hivatalos semlegessége ellenére egyértelműen

csatlakozott a nyugati tömb szankcióihoz, míg Finnországban és Svédországban [politikai vita](#) alakult ki arról, hogy a háború hatására a két semleges ország csatlakozzon-e a NATO-hoz vagy sem.

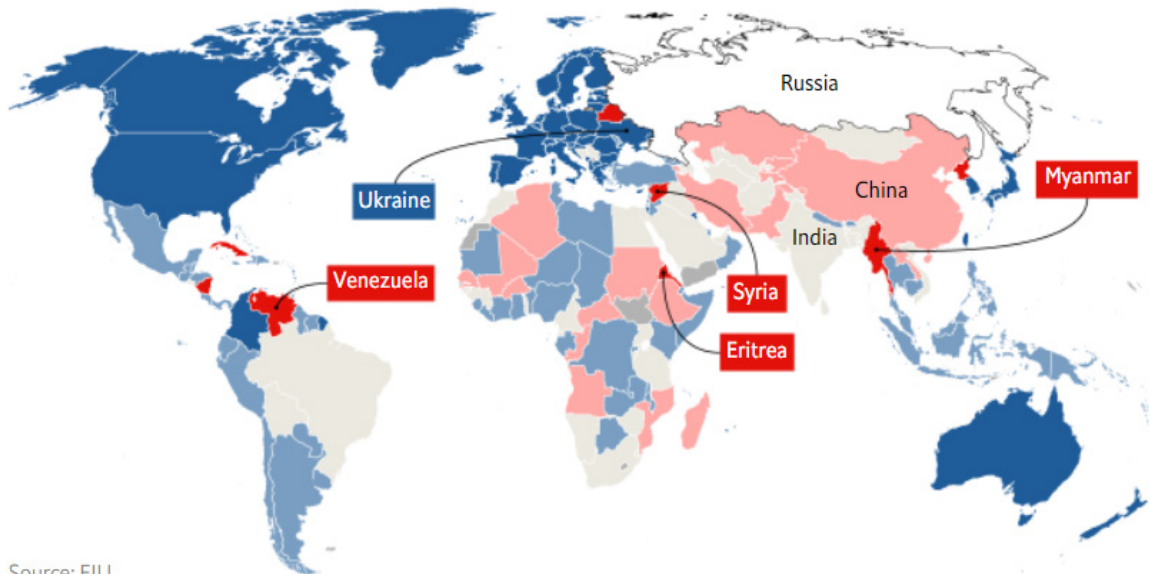
A nemzetközi közösség tagjainak a háborúhoz való hozzáállásával kapcsolatban a közbeszédben leginkább az Economist hetilaphoz kötődő Economist Intelligence Unit (EIU) által [publikált kategorizálás](#) jelent meg. Ez [számos szempontot](#) figyelembe vesz az államok viselkedése kapcsán, köztük a nemzeti vagy kollektív szankciók kivetését, a hivatalos kormányzati retorikát, az ENSZ-szavazáson tanúsított magatartást, valamint az Oroszországgal ápoltt politikai, gazdasági kapcsolatokat múltbeli és jelenlegi mértékét. Az EIU elemzése a nemzetközi közösség tagjait öt kategóriába sorolta (lásd az 1. ábrát): az Oroszországot elítélőkre, a nyugati irányba hajlókra, a semlegesekre, az orosz irányba hajlókra, valamint az Oroszországot támogatókra. Ebben a felosztásban az első és utolsó kategória jelent egyértelmű kiállást (*bandwagoning*), az egyik vagy másik irányba hajló retorika pedig valamilyen mértékű egyensúlyozást.

1. ábra:
Az államok csoportosítása kormányzati retorika alapján.

A world divided

Government responses to the war in Ukraine, March 2022

■ Condemns Russia ■ Neutral ■ Supports Russia ■ No data
■ West-leaning ■ Russia-leaning

Forrás: [The Economist](#).

[Az elemzés alapján](#) az Oroszországot elítélő, tehát a nyugati államokhoz igazodó vagy attól csak enyhén elmozduló államok a világ GDP-jének 70 százalékát adják, viszont lakosságának mindössze 36 százalékát. A globális társadalom maradék kétharmada körülbelül fele-fele arányban olyan államokban oszlik el, amelyek vagy semlegesek maradtak, vagy aktív egyensúlyozó politikát folytatnak, és inkább Oroszország felé hajlanak.

Ez a megközelítés ugyan kellőképpen komplex, számos kontextuális elemet mégsem vesz számításba. Két különböző ország semlegessége eltérő megítélésű lehet, például az Egyesült Államokkal történelmi partnerséget fenntartó Szaúd-Arábia, valamint a közelmúltban Oroszországgal egyre szorosabban együttműködő Egyiptom el nem köteleződése más jelentéstartalommal bír. Ráadásul az elemzés módszertana nem tudományos, az egyes változók operacionalizálása és súlyozása nem egyértelmű.

Kutatásunkban mi három szempont alapján soroltuk be az államokat, mégpedig a konfliktushoz való hivatalos politikai hozzáállás, az Oroszországgal szemben életbe léptetett gazdasági kényszerintézkedések, valamint a harcoló feleknek nyújtott katonai támogatás alapján. Ezeket a következőképpen operacionalizáltuk:

- A konfliktushoz való politikai hozzáállást az ENSZ Közgyűlésének két határozatával kapcsolatos szavazói magatartás alapján mértük; ezek a március másodikai, Oroszország agresszióját elítélő [A/RES/ES-11/1.](#) számú határozat, valamint az április hetedikéi, Oroszország Emberi Jogi Tanácsban való tagságát felfüggesztő [A/RES/ES-11/3.](#) számú határozat.
- A gazdasági kényszerintézkedéseket az április végéig bejelentett nemzetállami vagy kollektív szintű (európai uniós) szankciók megléte alapján vizsgáltuk [a Reuters adatbázisa alapján](#).
- A katonai támogatást az április végéig hivatalosan bejelentett, Ukrajnának ígért nemzetállami vagy kollektív szintű (európai uniós) fegyverszállítások alapján mértük [a Politico adatbázisa](#) alapján.

Ezen szempontokat figyelembe véve a korábban felállított három stratégia egyértelműen azonosítható, ez alapján pedig a vizsgált 192 államot¹ négy kategóriába tudjuk sorolni.

Az *aktív fellépés* (lásd 1. melléklet) kategóriába tartoznak azok az államok, amelyek az orosz agresszió politikai elítélésén túl egyéni vagy kollektív szankciókat jelentettek be, valamint egyéni vagy kollektív szinten fegyverszállításokkal is támogatják Ukrajnát. Ők a nyugati irányba *bandwagoning* stratégiát folytató szereplők (nagyobb államok esetén Oroszországot ellensúlyozók) Ez a világ negyvenkét államára érvényes, amelyek túlnyomó többsége az Európai Unió tagja vagy angolszász ország. A fentiekén túl ebbe a kategóriába sorolható még Észak-Macedónia, Törökország, a Bahama-szigetek, Izland, Svájc, Szingapúr és Tajvan.

A *csak diplomáciai elítélést* (lásd 2. melléklet) kifejező államok az ENSZ-ben elítélték Oroszországot, de ezen a politikai lépésen túl érdemi módon nem akarnak hatással lenni a háborúra. Ez a leírás kilencvennyolc államra igaz, közülük ötvenketten mindkét közgyűlési határozatot támogatták, negyvenhatan viszont

1 Beleértve az ENSZ összes tagját Oroszországon és Ukrajnán kívül, valamint Tajvant.

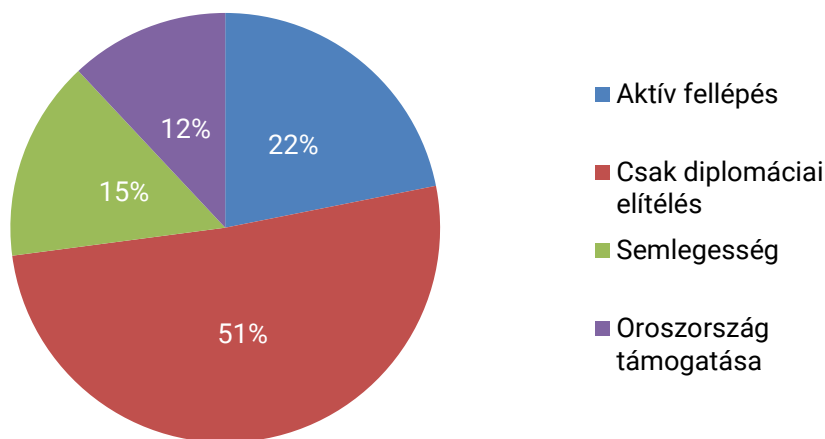
csak az elsőt, a másodikon pedig tartózkodtak vagy távol maradtak. Ez utóbbi viselkedés betudható annak, hogy a második szavazás esetén, amely Moszkva emberi jogi tanácsi tagságának felfüggesztéséről szólt, a médiafigyelem és a politikai nyomás korlátozottabb volt. Ráadásul, mivel a kérdés technikaibb, mint az általános elítélő A/RES/ES-11/1. számú határozat, így a szavazástól való elállás nem jelent egyértelmű kiállást Oroszország mellett. A világ kisállamainak nagy része ebbe a nagy kategóriába tartozik. Ez a viselkedés gyakorlatilag egyfajta egyensúlyozást jelent, hiszen a retorikai-politikai elítélést nem követte érdemi lépés, illetve esetükben egymással ellentétes üzenetek is felfedezhetőek a két fél irányába.

Semlegességet tanúsító államoknak (lásd 3. melléklet) azokat tekinthetjük, amelyek sem szankciókat, sem fegyverszállításokat nem jelentettek be, az ENSZ-szavazásokon pedig tartózkodtak vagy távol maradtak. Ezt a viselkedésmintát huszonkilencen mutatták, különösen afrikai és dél-ázsiai országok, azonban érdekes módon ide sorolható Azerbajdzsán, Örményország és Türkmenisztán is.

Az Oroszország támogatása mellett döntő államok csoportjába (lásd 4. melléklet) helyeztük azokat, amelyek nem léptettek életbe szankciókat Oroszországgal szemben, nem szállítottak fegyvert Ukrajnának, és az ENSZ-ben legalább egyszer határozott nemmel szavaztak az Oroszországot elítélő határozatra. Ez a viselkedés huszonhárom ország esetében volt tapasztalható. Moszkván kívül mindössze négy ország, Belarusz, Észak-Korea, Eritrea és Szíria szavazott mindkét alkalommal nemmel, tizenkilenc ország (köztük a közép-ázsiai államok, Algéria, Irán, Kína, Laosz, Vietnám, három latin-amerikai és hat afrikai ország) pedig egyszer.

Mindezek fényében látható, hogy a világ államainak többsége, 51 százaléka a diplomáciai elítélést kifejező, de érdemi lépést nem tevő egyensúlyozó kategóriába tartozik. A nyugati oldalon a világ államainak 22 százaléka, Oroszország oldalán pedig mindössze 12 százaléka köteleződött el. A semlegességet fenntartó országok aránya a kettő között található, 15 százalékot tesz ki.

2. ábra:
Az orosz–ukrán háborúhoz való hozzáállás. Saját adatbázis alapján.

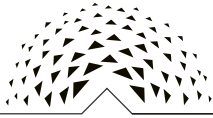
AZ EREDMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE

A kutatás során bebizonyosodott, hogy a kisállamok és közepes hatalmak körében nagyon sokféle stratégiai reakció figyelhető meg az orosz–ukrán háború kapcsán. E körben a legfontosabb különbségtétel a geopolitikai elhelyezkedés.

Az egyensúlyozási stratégia továbbra is a legjellemzőbb viselkedés a kisállamok és közepes hatalmak körében. Ebbe a kategóriába sorolhatóak az EU- és NATO-tagsággal nem rendelkező európai kisállamok, a szigetországok jelentős része, valamint a latin-amerikai, afrikai és közel-keleti kis és közepes hatalmak egyaránt. A semlegesség a második leggyakoribb stratégia, jellegét tekintve pedig inkább kisállamokra, mint középhatalmakra jellemző. Érdekessége ennek a kategóriának, hogy szemben az egyensúlyozással és a *bandwagoning*gel, a világ egyik nagyhatalma sem folytatja ezt a viselkedést.

Abban a tekintetben, hogy egyensúlyozási vagy semlegességi politikát választ-e egy kisállam vagy középhatalom, alapvetően nem földrajzi, hanem nemzeti szintű megfontolások a meghatározóak. Az Egyesült Arab Emírségek például a közgyűlési szavazáson igennel szavazott, az azt [megelőző biztonsági tanácsi határozat kapcsán](#) (nem állandó tagként) tartózkodott, az emberi jogi tanácsi tagság felfüggesztéséről szóló szavazáson pedig tartózkodott. Egy [lehetséges értelmezés](#) szerint Abu-Dzabi az egyensúlyozásért cserébe meg tudta szerezni Oroszország támogatását a jemeni húsz mozgalom elleni szankciókat megerősítő biztonsági tanácsi szavazáson. Másrészt az EAE-n túl is számos állam viselkedését meghatározza az [Oroszországgal való fegyverkereskedelem kérdése](#), elsősorban a délkelet-ázsiai régióban, mivel az ide irányuló orosz fegyverexport hat százalékkal megelőzi az amerikaiakat, és körülbelül négyszerese a kínainak. Ugyanakkor a Moszkvától való függőség kérdését nem szabad túlértékelni: a [globális délen legalább annyira meghatározó szempont](#), hogy az orosz–ukrán háborút a világ legtöbb állama nem érzékeli saját konfliktusának, a nyugati normatív nyomást pedig sokan (hivatalosan vagy nem-hivatalosan) álszentségnek értékelik.

Harmadrészt fontos szempont Kína magatartása: az ukrajnai háború kapcsán számos államot nemcsak Moszkvához, de Pekinghez való viszonya is motiválja. Ezen államok közül talán [a legfontosabb India](#), amely Oroszországra (történelmi partnerségük mellett) a kínai–indiai vetélkedés kontextusában tekint, és nem érdekelt Moszkva túlzott meggyengülésében. Negyedrészt egy speciális kategóriát képeznek azon államok, amelyeket nem a tényleges hatalommal bír, hanem a nemzetközi közösség által elismert kormány képvisel a nemzetközi fórumokon, így számukra a diplomáciai támogatáson túl más eszköz nem állt rendelkezésre. Így értelmezhetjük például [Afganisztán vagy Mianmar](#) szavazatát, amelyeket a korábbi, a Nyugattal jobb viszonyt ápoló rezsim diplomatai adtak le. Fontos körülmény még az ENSZ-szavazások értelmezése kapcsán, hogy 2022 elején be nem fizetett díjak miatt az [ENSZ Közgyűlése](#)

[felfüggesztette a szavazati jogát több tagállamnak](#). Ugyan a márciusi szavazás időpontjára többen rendezték a tartozásaikat, Venezuela és Guinea ezt nem tették meg, így esetükben más lehetőség nem is állt rendelkezésre.

A *bandwagoning* stratégiát szinte kizárólag csak az Európai Unió és a NATO tagjai alkalmazták, vagy pedig azok a kisállamok, amelyek geopolitikai helyzetükből vagy a nyugati nagyhatalmakkal való együttműködésük okán biztonságban érzik magukat (Bahama-szigetek, Izland, Új-Zéland, Svájc, Tajvan). Ebben a kategóriában talán egyedül Szingapúr a kivétel, amely szankciókat léptetett életbe Oroszországgal szemben (de nem adott fegyvereket Ukrajnának). A szingapúri vezetés elsősorban a nemzetközi rend és az alapvető nemzetközi jogi normák [védelmére hivatkozva](#) lépett fel Moszkvával szemben.

Az Oroszországot támogató csoportban inkább Moszkvával jó viszonyt ápoló középhatalmakat találunk, kisállamokat csak abban az esetben, hogyha az adott államot komoly orosz függőség jellemzi (pl. Belaruszt vagy Szíriát). Ez nem meglepő eredmény, mivel az ilyen szereplők számára a leginkább kockázatos viselkedés a rendszer alapelveit megkérdőjelező hatalommal való együttműködés. Ebből a táborból csak [Eritrea tűnhet talán első ránézésre](#) meglepőnek. Az afrikai kisállamot a függetlenséget kivívó baloldali nacionalista Eritreai Népi Függetlenségi Front utódszervezetéhez kötődő Isaias Afwerki vezeti, akinek külpolitikáját a hidegháború óta a Nyugat- és kifejezetten az Amerika-ellenesség jellemzi. Ráadásul Moszkva a múltban [többször is megakadályozta](#) a Biztonsági Tanácsban, hogy az országgal szembeni kollektív szankciókat fogadjon el a testület (Eritreának az etióp polgárháborúban való szerepe miatt).

Mindezekből három rendszerszintű következtetés vonható le. Egyrészt a nagyhatalmi nyomás ellenére a nemzetközi közösség kis és közepes méretű tagjai továbbra is az egyensúlyozási és semlegességi politikát részesítik előnyben. Ez betudható lehet annak, hogy ezek a szereplők nem érzékelnek tömbösödési kényszert a világpolitikában, de annak is, hogy egyelőre nem látják eldöntöttnek a nagyhatalmak közötti versengés kimenetelét. Másrészt a három stratégia közötti választás geopolitikai meghatározottsága alátámasztja a világrend fragmentációjával és a nemzetközi politika regionalizálódásával kapcsolatos elméleti előrejelzéseket. Harmadrészt, ebből is adódóan, a transzatlanti és angolszász közösségen kívül a nyugati liberális világrend támogatottsága és annak fenntartására irányuló elköteleződés erősen korlátozott. Ez nem jelent automatikusan rendszerellenes együttműködést a „harmadik világban”, inkább csak az individuális cselekvőképességbe vetett hit hiányát, vagy a fennálló rendszer ellentmondásos érzékelését.

MELLÉKLETEK

1. melléklet.
Az aktív fellépést tanúsító államok

	Egyéni szankciók és egyéni fegyverszállítás	Kollektív szankciók és egyéni fegyverszállítás	Kollektív szankciók és kollektív fegyverszállítás	Katonai segítség szankciók nélkül	Szankciók katonai segítség nélkül
EU-tagok	Franciaország, Németország, Olaszország, Finnország,	Ausztria, Horvátország, Románia, Szlovénia, Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Észtország, Lettország, Litvánia, Dánia, Írország, Svédország, Görögország, Portugália, Spanyolország	Bulgária, Ciprus, Magyarország, Málta		
Nem EU-tagok	Ausztrália, Kanada, Egyesült Királyság, Egyesült Államok, Norvégia, Japán, Dél-Korea			Észak-Macedónia, Törökország	Bahama-szigetek, Izland, Új-Zéland, Svájc, Szingapúr, Tajvan

Forrás: saját adatbázis

2. melléklet.

A csak diplomáciai elítélésben részt vevő, egyensúlyozó államok

	Kétszeres elítélés	Egyszeres elítélés
<i>Európai államok</i>	Albánia, Andorra, Bosznia-Hercegovina, Georgia, Liechtenstein, Monaco, Montenegró, Moldova, San Marino, Szerbia	
<i>Szigetországok</i>	Antigua és Barbuda, Komor-szk., Fidzsi-szk., Grenada, Haiti, Jamaica, Kiribati, Marshall-szk., Mauritius, Mikronézia, Nauru, Palau, Saint Lucia, Szamoa, Seychelles-szk., Tonga, Tuvalu	Barbados, Maldív-szk. St. Kitts és Nevis, Saint Vincent és Grenadine-szk., Sao Tomé és Príncipe, Salamon-szk., Trinidad és Tobago, Vanuatu, Zöld-foki Köztársaság
<i>Latin-amerikai államok</i>	Argentína, Chile, Kolumbia, Costa Rica, Dominika, Dominikai Köztársaság, Ecuador, Guatemala, Honduras, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay	Belize, Brazília, Guyana, Mexikó, Suriname
<i>Afrikai államok</i>	Csád, Elefántcsontpart, Kongó, Libéria, Malawi, Sierra Leone	Benin, Botswana, Dzsibuti, Gambia, Gabon, Ghána, Kenya, Lesotho, Mauritánia, Niger, Nigéria, Ruanda, Szomália, Zambia
<i>Közel-keleti államok</i>	Izrael, Líbia	Bahrein, Egyiptom, Jordánia, Kuvait, Libanon, Omán, Katar, Szaúd-Arábia, Tunézia, Egyesült Arab Emírségek, Jemen
<i>Egyéb ázsiai államok</i>	Mianmar, Pápua Új-Guinea, Fülöp-szk., Timor-Leste	Afganisztán, Bután, Brunei, Kambodzsa, Indonézia, Malajzia, Nepál, Thaiföld

Forrás: saját adatbázis

3. melléklet.
Semlegességet mutató államok

	Két tartózkodás	Tartózkodás és távolmaradás	Távolmaradás
<i>Afrikai államok</i>	Angola, Madagaszkár, Mozambik, Namíbia, Szenegál, Dél-Afrika, Dél-Szudán, Uganda, Tanzánia	Egyenlítői-Guinea, Kamerun, Szváziföld, Togo	Burkina Faso, Guinea
<i>Európai államok</i>		Örményország	Azerbajdzsán
<i>Közel-keleti államok</i>	Irak, Szudán		Marokkó
<i>Latin-amerikai államok</i>	El Salvador		Venezuela
<i>Egyéb ázsiai államok</i>	Banglades, India, Mongólia, Pakisztán, Srí Lanka		Türkmenisztán

Forrás: saját adatbázis

4. melléklet.
Az Oroszország támogatása mellett döntő államok.

	Egy oroszpartí szavazat	Két oroszpartí szavazat
<i>Afrikai államok</i>	Burundi, Közép-Afrikai Köztársaság, Kongó, Etiópia, Mali, Zimbabwe	Eritrea
<i>Európai államok</i>	Bolívia, Kuba, Nicaragua	Belarusz
<i>Közel-keleti államok</i>	Algéria, Irán	Szíria
<i>Latin-amerikai államok</i>		
<i>Egyéb ázsiai államok</i>	Kazahsztán, Kirgizisztán, Kína, Laosz, Tádzsikisztán, Üzbegisztán, Vietnám	Észak-Korea

Forrás: saját adatbázis